

Dominika Benešová Grundová

Jak začlenit sociokulturní aspekty do výuky anglicky mluvících studentů – příklad české verze programu Euromobil

How to integrate socio-cultural aspects into teaching of English-speaking students – the example of Czech version of EUROMOBIL programme

Úvod

EUROMOBIL je mezinárodní projekt podporovaný Evropskou komisí v rámci programu Socrates/Lingua. Jeho cílem je podpořit evropskou mobilitu vysokoškolských studentů zejména jazykovou výukou a poskytnutím sociokulturních informací, které mají studentům usnadnit přípravy na cestu a vlastní studijní pobyt v zahraničí. Úspěšnost a účelnost takového pobytu závisí nejen na kvalitě odborných kurzů, které student v zahraničí absolvuje, ale i na jeho připravenosti vnímat jinou kulturu a pohybovat se v cizojazyčném prostředí. První fáze projektu¹ běžela od podzimu 1999 do konce roku 2002 a v jejím průběhu byly vytvořeny 4 multimediální výukové a informační programy o finské, maďarské, německé a britské kultuře a jazyku na CD-ROM (pro každý jazyk jeden). Zároveň byla vytvořena online součást projektu, která zahrnuje webové stránky www.euro-mobil.org v příslušných jazycích s informacemi o projektu, s užitečnými odkazy pro zahraniční studenty směřující do uvedených cílových zemí, a diskuzní fórum pro výměnu zkušeností mezi zahraničními stážisty navzájem.

V říjnu 2005 byla oficiálně zahájena druhá fáze projektu² – EUROMOBIL 2, během níž budou programy vzniklé v první fázi adaptovány do dalších jazyků: češtiny, francouzštiny, polštiny, portugalštiny a rumunštiny. Tato fáze bude završena koncem roku 2007. Českým partnerem v tomto mezinárodním projektu je Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze a autorka článku je koordinátorkou české části projektu.

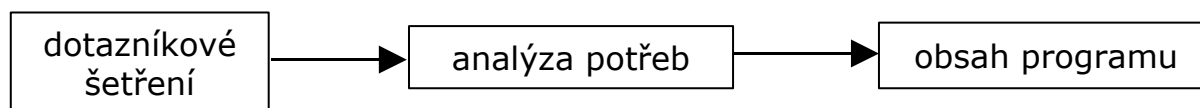
Tvorba materiálů a dotazníkové šetření

Vývoj a tvorba výukových a informačních materiálů pro všechny jazykové verze vychází nikoli z taxativně stanovených kritérií (např. Společný evropský referenční rámec pro

1 grant 72139-CP-2-2000-1-FI-L2

2 grant 225825-CP-1-2005-1-FR-LINGUA-L2

výuku jazyků, popis češtiny jako cizího jazyka), ale z potřeb zahraničních studentů. Princip tvorby obsahu programu EUROMOBIL znázorňuje následující schéma:

Potřeby zahraničních stážistů v oblasti jazykové a sociokulturní byly identifikovány pomocí dotazníkového šetření, jehož se v České republice zúčastnilo 65 stážistů na vysokých školách různého zaměření a lokalizace (viz tab. 1). První kolo proběhlo na třech pražských VŠ ke konci zimního semestru 2005/6, druhé kolo se uskutečnilo na dvou mimopražských VŠ v průběhu zimního semestru 2006/7.

Tabulka č. 1

Vysoká škola (město)	Obory studia	Počet studentů
UK (Praha)	lékařství, ošetrovatelství, přírodní vědy, společenské vědy, pedagogika, právo	25
ČZU (Praha)	agrobiologie, management	2
ČVUT (Praha)	stavební inženýrství, strojní inženýrství, elektrotechnika, architektura, management, ekonomie	22
UHK (Hradec Králové)	management, ekonomie, informatika	12
JČU (České Budějovice)	pedagogika, biologie	4

Dotazník se skládal z pěti sekcí:

- A. demografické údaje (věk, pohlaví, stát, rodný jazyk) a údaje o výměnném pobytu (obor studia, délka pobytu, motivace ke stáži, nejvíce a nejméně příjemný zážitek z pobytu, překvapení);
- B. obeznámenost s kulturou a jazykem hostitelské země (znalost češtiny při příjezdu do ČR, obtíže v akademické a všednodenní komunikaci, potřeba znalosti češtiny);
- C. otázky o studiu (studijní jazyk v ČR, akademické aktivity a jejich odlišnost ve srovnání s domovskou školou);
- D. společenský život a volný čas (jazyk k dorozumění s místními a zahraničními studenty, volnočasové aktivity a potřeba češtiny, porušení společenských konvencí);
- E. důležitá/nezbytná slovní zásoba.

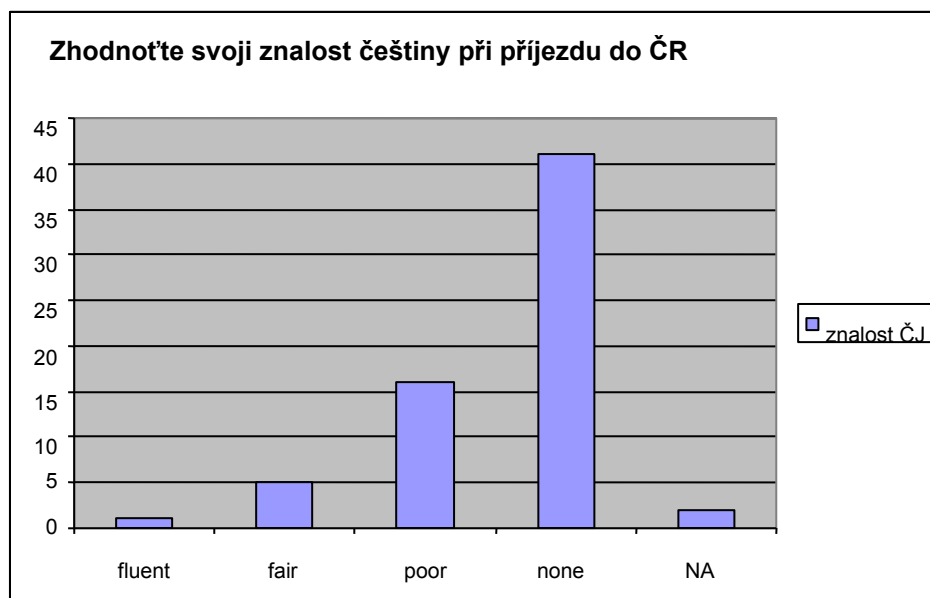
Dotazníkové šetření proběhlo v angličtině, což bylo v souladu jednak s pracovním jazykem projektu, jednak se skutečností, že angličtina má v současnosti v mezinárodním měřítku pozici *lingua franca* a byla použita jako podpůrný jazyk už v první fázi projektu.

Následující část textu se bude zabývat některými zjištěními z dotazníkového šetření a z analýzy potřeb, které budou dále uvedeny v kontextu vlastní tvorby materiálu pro výuku češtiny jako cizího jazyka pro uvedenou cílovou skupinu.

Potřebují zahraniční stážisté znát češtinu a k čemu?

Respondenti našeho průzkumu byli v převážné většině evropští studenti, kteří do České republiky přijeli v rámci evropského výměnného programu Erasmus. Délka jejich pobytu se pohybovala v rozmezí 3–10 měsíců. Pocházeli ze 12 zemí EU (AT, BE, DE, ES, FI, FR, GR, HU, IT, NL, PT a SE) a 4 nečlenských zemí EU (Rusko, Israel, Turecko, Costa Rica). Jako důvody svého pobytu polovina respondentů uvedla studium hlavního oboru v kombinaci s dalšími záměry, stejný počet uvedl studium češtiny v kombinaci s dalšími zájmy. Zajímavé je, že mezi dalšími zájmy se osmkrát objevilo studium/zdokonalení angličtiny a 2 studenti uvedli studium v anglickém jazyce jako motivaci k pobytu v ČR.

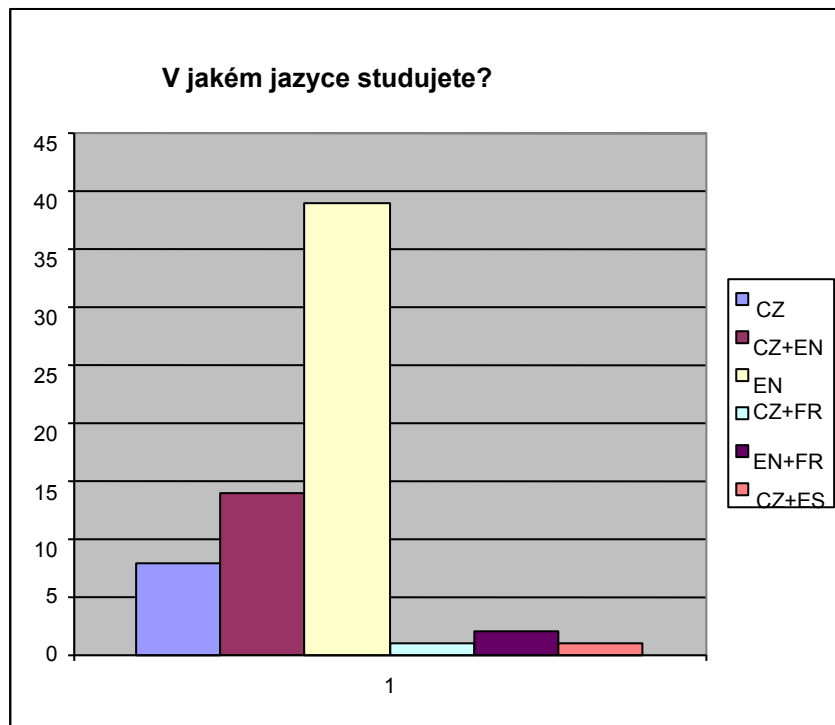
Graf č. 1

Graf č. 1 ukazuje stav znalostí češtiny u stážistů při příjezdu do ČR. Dvě třetiny všech stážistů přijely s nulovou znalostí češtiny, čtvrtina s velmi slabou znalostí, 4 s uspokojivou (2 RU, po jednom FR, DE) a 1 studentka z české rodiny žijící ve Švédsku se schopností se plynule domluvit. Jeden turecký student sice označil svou znalost češtiny při příjezdu za

uspokojivou, ale z jeho dalších odpovědí vyplynulo, že to tomu tak není a že pravděpodobně došlo k záměně se znalostí angličtiny.

Graf č. 2

Nadpoloviční většina studentů studovala výhradně v angličtině (AJ), necelá čtvrtina potřebovala ke studiu angličtinu a češtinu (zejména na lékařských a pedagogických fakultách), 8 jich studovalo výhradně v češtině (ČJ) a jednotlivci používali jiné kombinace jazyků (po 1 ČJ + ŠJ/FJ, 2 AJ + FJ). Francouzštinu používali francouzští studenti na katedře francouzského jazyka PedF UK. Studenti lékařství, ošetřovatelství a ergoterapie uvedli, že ČJ potřebují k efektivní praktické výuce ve zdravotnických zařízeních.

Obtíže se zvládnutím praktických záležitostí souvisejících s pobytem na vysoké škole uvedlo 35 studentů. Z nich 17 mělo problémy s registrací, 15 s menzou, 12 s počítačovými službami, 11 s knihovnou a stejný počet s orientací na fakultě, 6 s ubytováním, 6 s organizací studia, 3 s bankovními službami a 2 se zdravotní péčí. Vzhledem k tomu, že 53 studentů studovalo v angličtině a vzhledem k uvedeným situacím, dá se vyvozovat, že šlo zejména o problémy s neakademickými pracovníky vysokých škol (např. s pracovníky studijních oddělení, správci počítačových pracoven, knihovníky, recepčními na koleji apod.).

Další otázka se týkala existence komunikačních problémů v určitých mimoškolních prostředích a aktivitách (viz tabulka č. 2). Problémy v uvedených situacích od mírných až po

závažné přiznali studenti v rozmezí 30–83 %. Při hodnocení negativních odpovědí se ukázala následující nejednoznačnost: škála nabídnutá v dotazníku neumožňuje rozlišit, zda studenti v dané komunikační situaci potíže neměli proto, že se do ní vůbec nedostali, nebo proto, že byli opravdu dobře jazykově připraveni v češtině, či proto, že v dané situaci mohli použít jiný jazyk. Tabulka č. 2 nabízí přehled situací seřazených podle souhrnné obtížnosti uvedené studenty.

Tabulka č. 2

<i>situace</i>	<i>žádný problém (0)</i>	<i>mírný problém (1)</i>	<i>střední problém (2)</i>	<i>velký problém (3)</i>	<i>závažný problém (4)</i>	<i>žádná odpověď (NA)</i>	<i>problémy celkem (1+2+3+4)</i>
menza/restaurace	11	29	18	5	2	0	54
nádraží železniční/autobusové	9	26	16	9	3	2	54
obchody	13	21	16	11	4	0	52
sledování sdělovacích prostředků (rozhlas, TV, noviny)	5	4	6	11	28	11	49
pošta	15	13	16	8	5	8	42
banka	17	14	12	4	4	14	34
hledání ubytování	26	13	7	6	7	6	33
bazén	19	8	11	5	3	19	27
muzeum	32	12	8	4	2	7	26
divadlo/kino/koncert	31	10	9	5	2	8	26
půjčovna sportovních potřeb	21	11	8	3	2	20	24
kadeřník/holič	23	4	9	4	6	19	23
cestovní kancelář	26	6	9	2	3	19	20
lékař/zubař	24	4	6	3	5	23	18
jiné	6	4	2	1	3	49	10

Třetina studentů uvedla, že měla komunikační problémy kvůli neznalosti nebo špatné

znalosti angličtiny u pracovníků v uvedených službách. Sedm studentů zmínilo obdobný problém u zaměstnanců fakult a kolejí. Jednotlivci pak uvedli další důvody, např. česká mládež mluví rychle a slangem (pokročilý student z Německa); lidé okamžitě přejdou do AJ/NJ, když mluví s cizincem – proto není žádná možnost procvičit se v češtině (začátečnice z Rakouska); není možné se naučit dostatečně česky za 3 měsíce pobytu (začátečník z Portugalska).

Nejdůležitější potřeba znalosti češtiny je podle názoru studentů spojená s jídlem (ať už s jeho nakupováním, výběrem v menzách nebo objednáváním v restauracích), následuje domluva s českými lidmi (zejména mimo hlavní město), orientace ve městě a nakupování všeobecně. Další potřebu češtiny přiznávají studenti při využívání dopravních služeb v naší zemi, v situacích týkajících se způsobu života, studia, zdraví, hledání ubytování, získávání přátel a sledování sdělovacích prostředků. Příslušné počty studentů vyjadřujících tyto potřeby jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3

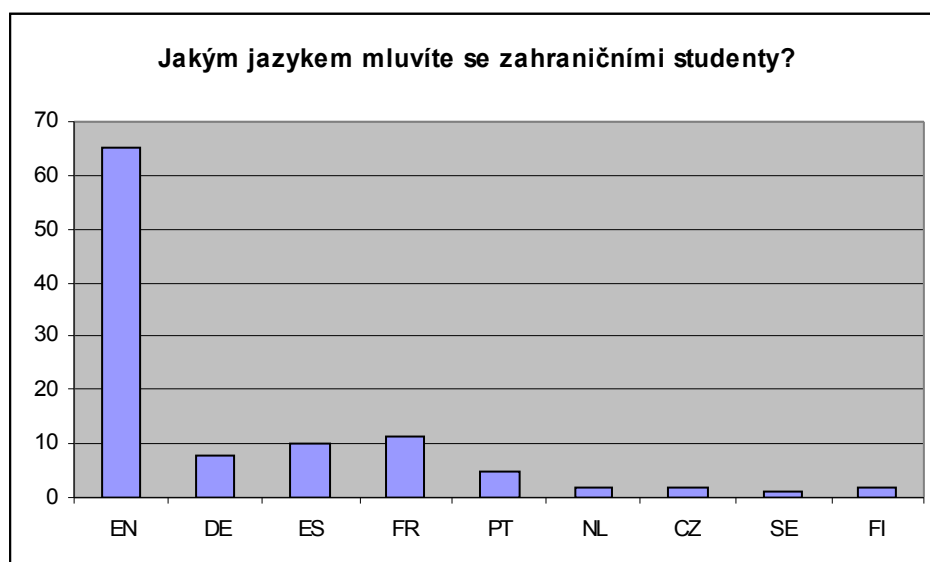
potřeba češtiny	počet respondentů (z celkem 65)
obstarání jídla	20
domluva s místními lidmi	11
orientace ve městě	10
nakupování všeobecně	8
cestování	5
pochopení místního způsobu života	5
studium	4
zdraví	2
hledání ubytování	2
získávání přátel	2
sledování sdělovacích prostředků	2

Lze vysledovat rozdíly mezi názory stážístů v Praze a v jiných městech, což dokládají citáty z dotazníků: „*at the restaurants, no one can traduce the menu to english*“ (PT student v HK); „*its rare to find someone that speaks english in restaurants, shops, etc.*“ (jiný PT student v HK); „*When I wanted a plastic bag from shop and sale woman didn't understand. Now I know it is in Czech taška :-)*“ (FI studentka v HK); „*It was not obvious where the trains heading, so once I took the wrong train and I travelled to a different location. But I was lucky, there was a boy on the train who could speak english and explained the things*“ (HU student v CB); „*When you are in Prag you can easily communicate in english but if you want*

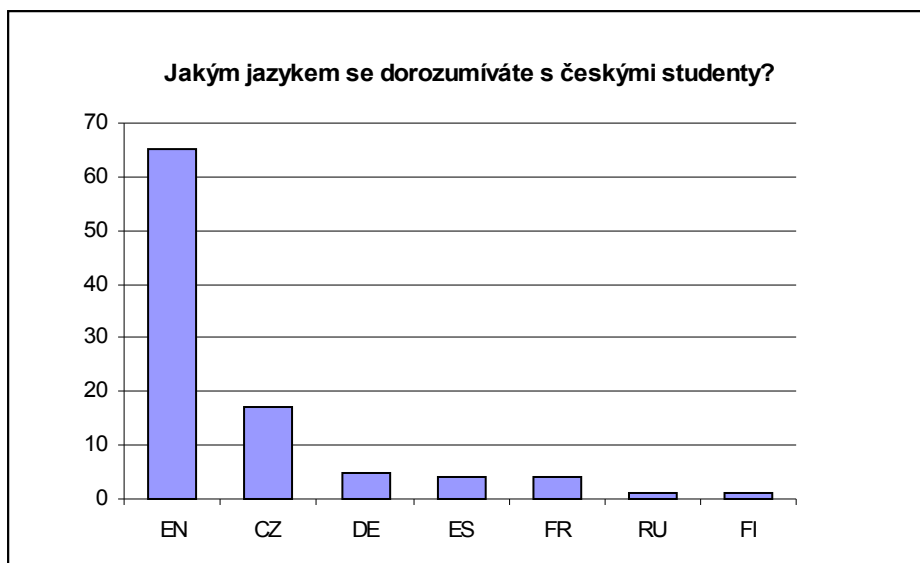
to go somewhere else it's better to know czech.“ (RU studentka v PRG); *„it's not needed but I think that it's polite to learn the language of your host country“* (GR student v PRG).

Co se týká použití češtiny pro společenské aktivity a volný čas, těsná nadpoloviční většina studentů (N = 34) nepovažuje češtinu za potřebnou pro získání informací o volnočasových aktivitách, protože buď získávají informace od svých „buddies“ nebo z mezinárodního studentského klubu v AJ. Na druhé straně 21 studentů ji potřebuje, protože uvádějí, že většina informačních materiálů na nástěnkách nebo webových stránkách je pouze v ČJ. Jak napsala jedna studentka ze Španělska: *„to know Czech = to know it (the activity) exists“*. Postavení angličtiny jako nejrozšířenějšího dorozumívacího jazyka potvrzují i grafy č. 3 a 4.

Graf č. 3

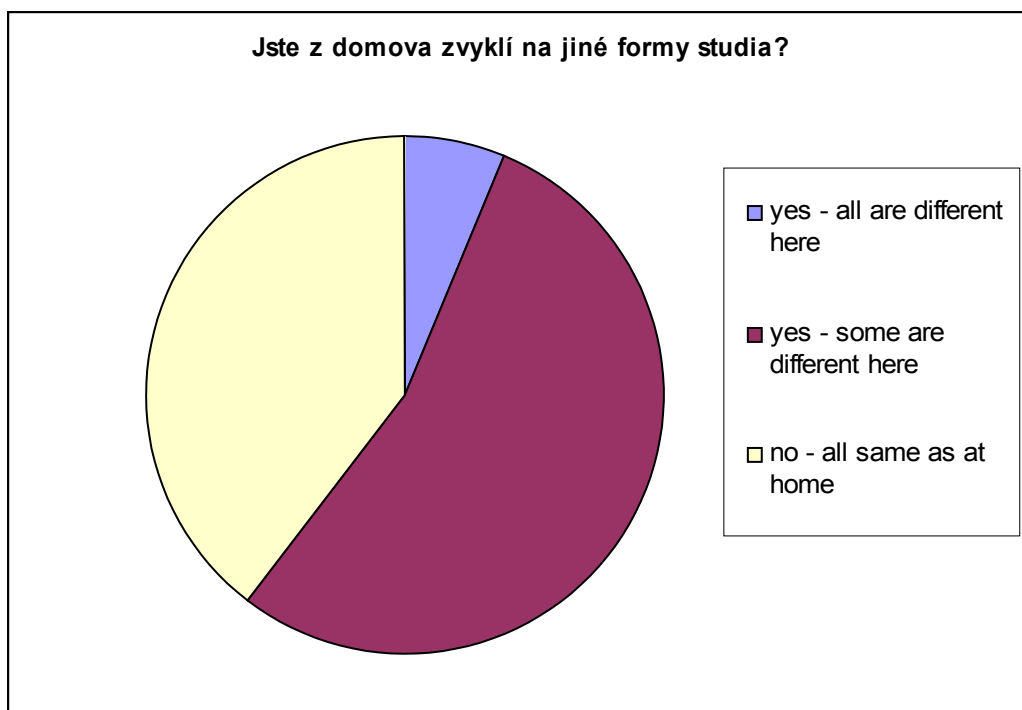

Graf č. 4

Stážisti se dále vyjadřovali k rozdílům ve způsobu studia v ČR a ve své domácí zemi (viz graf č.5). Nadpoloviční většina považuje zdejší formy studia za odlišné, ať už ve vlastní podobě, obsahu nebo délce. Toto zjištění se například odrazilo v informačním textu a v kvízu prvního modulu.

Graf č.5

Co tedy zahrnout do výukového a informačního programu?

Na základě analýzy získaných údajů a po konzultacích se zahraničními partnery projektu a s místními pracovníky, působícími v organizaci pobytů zahraničních studentů, jsme obsah českého programu EUROMOBIL rozvrhli do tří modulů: *Studium*, *Služby* a *Volný čas*. Tyto moduly obsahují jednak informační texty k příslušným tématům, jednak interaktivní jazykový kurz k nácviku komunikačních dovedností na začátečnické úrovni. To vychází z potřeb studentů, což dokládají následující citace: „*basic conversation, numbers, local slang, shopping, asking the way*“ (f25, AT); „*When shopping, you often would like to ask something, but it's impossible.*“ (f24, FI); „*to say Hi, thanks, please, that kind of things*“ (m22, ES).

Jak bylo zmíněno již dříve, angličtina je používána jako zprostředkující jazyk k zadávání instrukcí či ke sdělování informací. Program bude obsahovat česko-anglický slovník, zahrnující slovní zásobu použitou v jednotlivých modulech. Další důležitou složkou bude informační modul *Co je dobré vědět / Good to know*, který bude uživatelům programu poskytovat informace o českém jazyku, společnosti a kultuře v AJ. Zařazení tohoto modulu vychází z předpokladu, že předem informovaný student nebude po příjezdu do ČR zaskočen pro nás běžnými skutečnostmi, např. že v zimě zde bývá sníh nebo že kýchnutí ve společnosti není známkou zásadní nevychovanosti. Uvedené příklady jsou reflexí na komentáře studentů z dotazníkového šetření: „*I thought I was going much further south and it would be much warmer here in winter*“ (m21, FI); „*Sneezing in public is shameful in Turkey – people talk about you. Not like here*“ (m23, TR).

Všechny moduly kromě dříve uvedených témat reflektují také požadavky na základní slovní zásobu, které studenti uvedli v části E dotazníku. První modul *Studium* proto obsahuje základní a řadové číslovky, výrazy pro orientaci v prostoru a v čase, představení se, uvedení osobních údajů, vše v kontextu studijního prostředí a situací v něm vznikajících. Následující ukázky z prvního modulu ilustrují reflexi analýzy potřeb v informačním a výukovém programu. Pro přehlednost a názornost této publikace byly obrázky skutečných obrazovek programu nahrazeny zjednodušenými podklady pro programové a grafické zpracování bez dvoujazyčných instrukcí a doprovodných textů. Obr. 1 poskytuje zahraničním studentům úvodní informace o českém vysokoškolském prostředí.

Obr. 1

Studium/Studies	Služby/Services	Volný čas/Leisure
-----------------	-----------------	-------------------

Vysokoškolské studium v České republice 2/2

Informace

V čele univerzity nebo jiné vysoké školy obvykle stojí rektor, jeho zástupci jsou prorektoři a prorektorky. Univerzita nebo jiná vysoká škola mívá několik součástí – to jsou fakulty. V čele fakulty stojí děkan (nebo děkanka), zastupují ho proděkaní (nebo proděkanky). Při jejich oslovení dáváme přednost jejich funkci (např. pane děkane) před titulem (např. pane profesore).

[Zde](#) najdete seznam akademických titulů a oslovení používaných na českých vysokých školách.

Vložený kontextový odkaz (barevně odlišené slovo ZDE na obr.1) předkládá způsob oslovení různých pedagogických a akademických pracovníků, protože mezi stážisty jsou i studenti pedagogiky, kteří se pohybují na různých úrovních české vzdělávací soustavy (viz obr. 2).

Obr.2

Stupeň školy / School level	Oslovení ženy / Female address	Oslovení muže / Male address	Titul / Academic degree
Základní škola (ZŠ) Elementary school	paní učitelko	pane učiteli	jakýkoli / any
Střední škola (SŠ) Secondary school <i>(Addressing at ZŠ and SŠ is not ruled by academic titles but by professional functions)</i>	paní profesorko	pane profesore	jakýkoli / any
Vysoká škola (VŠ) Tertiary school <i>(Addressing is ruled by academic titles and research degrees of teaching staff)</i>	paní asistentko	pane asistente	asistent/ka (as.)
	paní magistro	pane magistře	magistr/a (Mgr., MgA.)
	paní inženýrko	pane inženýre	inženýr/ka (Ing., Ing.arch.)
	paní doktorko	pane doktore	doktor/ka (PhD., PhDr., MUDr., JUDr., RNDr., PaedDr. etc.)
	paní docentko	pane docente	docent/ka (Doc.)
	paní profesorko	pane profesore	profesor/ka (Prof.)

Seznamování se slovní zásobou pro orientaci v univerzitních budovách (obr. 3) využívá multimediálních možností elektronického prostředí (ozvučení, zobrazení/skrytí přepisu a překladu).

Obr.3

Studium/Studies	Služby/Services	Volný čas/Leisure
Jazykový kurz	<p>Univerzita – části budovy</p> <p>Učení slovní zásoby (student klikne na obrázek a rozsvítí se a zazní příslušné slovo) názvy pod obrázkem, vedle tlačítka(ikona) pro anglický překlad, který se objeví pouze při kliknutí na ikonu</p> <p>Slovní zásoba= obrázky: posluchárna /<i>lecture hall</i>, knihovna /<i>library</i>, učebna / <i>classroom</i>, laboratoř / <i>laboratory</i>, vrátnice /<i>porter's lodge</i>, bufet /<i>snack bar</i>, menza / <i>student canteen</i>, výtah /<i>elevator</i>, schodiště/<i>staircase</i>, záchod /<i>toilet</i>, dveře /<i>door</i>, chodba/<i>corridor</i></p>	

Tyto možnosti jsou dále využity při nácviku pro využití v reálné komunikační situaci (videozáznam) s testem porozumění mluvenému a psanému slovu (obr. 4).

Obr.4

Studium/Studies	Služby/Services	Volný čas/Leisure
Jazykový kurz	<p>a) Poslech (videonahrávka, Č text je skrytý) A: Prosím vás, kde je posluchárna? B: Posluchárna je tady dole, hned vedle bufetu. A: Děkuju. B: Prosím.</p> <p>b) Cvičení <i>Výberte správnou odpověď</i> What is the student looking for? library/*lecture hall/canteen Where is it? upstairs next to the snack bar/* downstairs/ above the snack bar</p> <p>c) Překlad skrytý pod ikonou</p>	

Multimediální program nabízí další možnosti pro simulace reálných aktivit – obr. 5 zachycuje získání studentského průkazu Univerzity Karlovy.

Obr.5

Studium/Studies	Služby/Services	Volný čas/Leisure
-----------------	-----------------	-------------------

Jazykový kurz	<p>Osobní údaje</p> <p>a) Poslech (Videonahrávka: Zahraniční studentka v Informačním a poradenském centru UK)</p> <p>b) Cvičení <i>Doplňte do mezer v textu příslušné údaje:</i> Jak se jmenujete? A příjmení? Vaše datum narození, prosím?</p>
----------------------	--

Konečně poslední obrázek č.6 ilustruje propojení zábavné a vzdělávací role tohoto multimediálního programu v podobě kvízu, který nabízí také okamžitou zpětnou vazbu (označení chybné/správné odpovědi + výklad).

Obr.6

Studium/Studies	Služby/Services	Volný čas/Leisure
Kvíz 7/10	<p>In which cities can my studies take place when I enrol to Charles University?</p> <p>a) Praha, Brno, Liberec b) Praha, Olomouc, Ostrava c) Praha, Hradec Králové, Plzeň</p> <p><u>Solution:</u> Praha is the seat of 14 faculties; Plzeň in Western Bohemia hosts the Faculty of Medicine as does Hradec Králové in Eastern Bohemia. The latter is also the seat of the Faculty of Pharmaceutics. All provincial faculties were established in 1950's to cater for increasing demand for healthcare professionals after WWII.</p>	

Závěr

Práce na projektu stále probíhá. Připravují se moduly *Služby*, *Volný čas* a *Co je dobré vědět*. Průběžně se také vytváří odpovídající slovník. Celý program bude hotov a připraven k použití koncem roku 2007. Už nyní se ovšem zkouší pilotní verze modulu *Studium* a první ohlasy od zahraničních studentů i od učitelů češtiny jako cizího jazyka jsou příznivé. Na webových stránkách projektu www.euro-mobil.org jsou zájemcům o studijní pobyt v ČR k dispozici odkazy na užitečné webové stránky a online diskuzní fórum nabízí prostor ke sdílení

zkušeností a názorů na výměnné pobyty v zahraničí. Zpětná vazba od studentů je základním kamenem, na kterém budeme tento projekt dále rozvíjet.

Literatura:

Gerbault, J.: Needs analysis as a tool for supporting student mobility. In *International Bilingual Conference: Academic Mobility – Crossed Perspectives. University of Turku, Finland, 21.–23. 9. 2006*. Sborník [online]. 2006 [cit. 30. 11. 2006]. Dostupné na: http://www.euro-mobil.org/publications/publ_NeedsAnalysisFR.pdf

Ylönen, S.; Saario, J.: Language knowledge for exchange students. The example of EUROMOBIL. In Kuure, L.; Kärkkäinen, E.; Saarenkunnas, M. (eds): *AFinLA Yearbook 2005. Language and social action – Kieli ja sosiaalinen toiminta. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisu nr 63:409–422*. Sborník [online]. 2005 [cit. 30. 11. 2006]. Dostupné na: http://www.cc.jyu.fi/%7Esabyl/julk_AFinLA_YlonenSaario.pdf
Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. / Council for Cultural Co-operation, Education Committee, Modern Languages Division. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

Línek, J.; Vlasáková, K.; Hádková, M.: *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.